

EPISODES UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE MORAAIWETENSCHAPPEN

TEN GELEIDE

Ethiek & Maatschappij viert feest. De afdeling Moraalwetenschappen, die deel uitmaakt van de vakgroep Wijsbegeerte & Moraalwetenschap van de Gentse universiteit, bestaat 40 jaar. Op woensdag 16 oktober 1963 opende rector Bouckaert deze afdeling die inmiddels uitgegroeid is tot een volwaardige wetenschappelijke discipline en opleiding. Veel redactieleden van *Ethiek & Maatschappij* zijn op een of andere wijze met die afdeling verbonden. Hetzij omdat ze er hun opleiding volgden, hetzij omdat ze er nu opleiding geven. 40 jaar later is een mooi moment om eens terug te blikken. Niet alleen op die Gentse geschiedenis, maar ook ruimer, op de geschiedenis van de moraalwetenschappen zelf. Het dubbele themanummer dat we u aanbieden vertelt over enkele episodes uit die boeiende geschiedenis.

De bijdrage van **Ronald Commers** grijpt terug naar nog twee andere jarigen. Honderd jaar geleden publiceerde George Moore zijn *Principia Ethica* (1903) – een meesterwerk in de Angelsaksische analytische moraalfilosofie. Commers plaatst dit uiterst abstracte werk in zijn sociaal-economische context. Meer bepaald verbindt hij enkele cruciale thema's uit dit boek – waaronder Moore's invulling van het goede leven – met de ondernemingstechnieken die Henry Ford precies honderd jaar geleden in zijn Ford Motor Company te Detroit invoerde. Volgens de auteur kan Moore's *magnum opus* gelezen worden als een kritiek op het toenemende fordisme in het maatschappelijk denken tijdens de twintigste eeuw. Met dit 'fordisme' bedoelt hij de misleidende idee dat ethiek tot een einde komt in een samenleving waarin alle basisbehoeften vervuld zijn. Net als Moore verzet Commers zich tegen een ethiek die slechts voor het publieke forum bestemd is en waardoor de private, "niet-ethische" ruimte aan subjectieve willekeur wordt overgelaten.

Het artikel van **Jan Verplaetse** belicht een weinig bekende episode uit de geschiedenis van de moraalwetenschappen, in het bijzonder het gebruik van empirische en experimentele tests die de graad van morele gevoeligheid en moreel besef meenden te kunnen vastleggen. Lang voor Piaget en Kohlberg hun inmiddels klassieke experimenten aanvatten, ontwikkelden wetenschappers op het Europese continent (Duitsland, Frankrijk, Zwitserland, België, Nederland) al gelijkaardige experimenten en tests. Verplaetse plaatst die morele tests opnieuw in hun maatschappelijke context. De meeste onderzoeken van toen hadden nog geen zuiver wetenschappelijk doel, maar dachten een bijdrage te kunnen leveren aan het sociale probleem van de *jeugdgedelinquentie*. Moraalwetenschappers hoopten dat die tests konden helpen om de zedelijke leeftijd van de probleemjongere nader te bepalen of het gerechtskind aan meer gespecialiseerde instellingen toe te wijzen. De auteur onderzoekt verder tot welk verhoog over jeugdgedelinquentie die tests mogen gerekend worden. Met andere woorden: wat het ethisch gehalte van die morele tests was?

De volgende bijdragen hebben alle betrekking op de 40 jaar Gentse moraalwetenschappen. De bijdrage van **Diederik Vandendriessche** keert terug naar het voornaamste maatschappelijk-ideologische conflict dat niet alleen verantwoordelijk was voor de op-

richting van de Gentse universitaire afdeling, maar ook gedurende vier decennia vele moraalfilosofische discussies binnen de afdeling bleef voeren, in het bijzonder: de strijd tussen de katholieke en vrijzinnige traditie. Zo was er recentelijk nog het dispuut tussen de vrijzinnige Etienne Vermeersch (Gent) en de katholieke Herman De Dijn (Leuven). Een dispuut dat werd gevoerd in de marge van de discussie over het al dan niet letterlijk verwijzen naar het belang van het christendom in de Europese grondwet. In dit conflict zijn de eindconclusies, aldus Vandendriessche, van bij het begin gekend: ofwel komt men tot de (progressieve) conclusie dat het christendom geen bijdrage heeft geleverd aan de verwezenlijkingen van de moderniteit, ofwel komt men tot de (conservatieve) conclusie dat datzelfde christendom niet verantwoordelijk kan gesteld worden voor de negatieve tendensen of de schaduwzijde van de moderniteit. Volgens de auteur heeft dit “debat-oude stijl” afgedaan. We leven anno 2003 niet meer in het verzuilde Vlaanderen van anno 1963. Dit biedt ons vandaag de ruimte om niet langer in zwart-wit termen over het aandeel en de verantwoordelijkheid van beide tradities te denken. Moderniteit en secularisatie zijn complexere verschijnselen waarin men beide tradities terugvindt, zowel in de positieve als negatieve verschijningsvormen. De auteur zet alle argumenten op een rijtje.

Verder zijn er de twee historische, maar tegenwoordig moeilijk te consulteren teksten van **Jaap Kruithof** en wijlen **Leo Apostel**, de stichters van de afdeling. Aan hun rol in de totstandkoming en uiteindelijke vormgeving van de afdeling, en aan hun invloed op het huidige onderwijzend en wetenschappelijk personeel kan men niet voorbijgaan. Beide teksten werden geschreven en gepubliceerd naar aanleiding van de oprichting in 1963. Het waren programmateksten die ons vertellen wat men toen van de opleiding en de discipline verwachtte. Overvloedig tonen beide teksten aan dat de afdeling niet alleen tegemoet kwam aan een praktisch-politieke behoefte – de Schoolpactwet (1959) vroeg om aparte en neutrale leerkrachten niet-confessionele zedenleer –, maar bovenal aan een meer verheven intellectueel-wetenschappelijke behoefte. Het aantal opdrachten dat men de moraalwetenschap toedicht – en dit voor wetenschap, universiteit, onderwijs, individu en maatschappij – is indrukwekkend. De ambitie die uit die teksten spreekt, ontroert vandaag nog elkeen die op een of andere manier met de afdeling verbonden is. Beide teksten hebben we afgedrukt precies zoals ze destijds in boekvorm werden uitgegeven, met inbegrip van grammaticale fouten en toenmalige spelling. Ze verschenen oorspronkelijk in: *Problemen rond de moraalwetenschap* (Ledeberg: Erasmus, Werken uitgegeven door het rectoraat van de Rijksuniversiteit te Gent, 13, 1965).

Ten slotte is er de wat aparte bijdrage van **Nicole De Cock** over de vergeten beginjaren van de Gentse moraalwetenschappen. Op vraag van de redactie zocht De Cock oudstudenten en huidige docenten op die de aanvangsjaren van de opleiding hebben meegeemaakt. Mensen die les kregen van en beïnvloed werden door Apostel en Kruithof. In haar journalistieke bijdrage zonder enige wetenschappelijke of geschiedkundige prententie hangt de auteur een mooi beeld op van maatschappelijke onderwerpen die moraalwetenschappers toen bezighielden, van gebeurtenissen die tot het collectieve bewustzijn van de afdeling gingen behoren en van de indrukken die de toenmalige lesgevers op studenten nalieten. We wensen u veel leesplezier.

Op de toekomst van de afdeling!